

ความทวยอีสาน

นำเสนอเมื่อ : 30 ก.ค. 2552

3

ความทวยอีสาน

สาระสำคัญ

ความทวย เป็น ปริศนาคำทาย หรือคำถามของคนอีสาน ที่ขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่าแมนหยัง (อะไรเอ๋ย) เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นมรดกทางภาษาและทางวัฒนธรรมของคนอีสาน ที่ให้ทั้งความรู้ ความสนุกสนาน ส่งเสริมด้านการใช้ความคิด สติปัญญา การช่างสังเกต เป็นที่นิยมเล่นของเด็ก ๆ หรือแม้แต่ผู้ใหญ่เอง คนไทยในทุกท้องถิ่น จะมีปริศนาคำทาย เป็นของตนเอง ใช้เล่นทายปัญหากันเป็นกลุ่ม หรือหมู่คณะ เด็ก ๆ มักจะเล่นทายกันเอง เช่น เล่นในเวลาไปเลี้ยงควายที่ทุ่งนา หรือเล่นตามลานวัดวันทำบุญ หรือเวลารวมกันเล่นตามลานบ้าน เป็นต้น

เนื้อหาสาระ

ความหมายของความทวยอีสาน

ความทวย หรือคำทวย คือ คำทาย หรือปริศนา หรือคำถาม เป็นการละเล่นที่ใช้ ภาษาพูดเป็นสื่อ โดยการผูกคำซ่อนเงื่อนไว้อย่างแยบยล เช่น มีการเล่นคำ มีคำสัมผัสคล้องจอง มีความไพเราะงดงามทางวรรณศิลป์ มักขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่าแมนหยัง (อะไรเอ๋ย) เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เป็นมรดกทางภาษาและทางวัฒนธรรมของอีสาน ที่ให้ทั้งความรู้

ความสนุกสนาน ส่งเสริมด้านการใช้ความคิด สติปัญญา การช่างสังเกต เป็นที่นิยมเล่น ของเด็ก ๆ หรือแม่แต่ผู้ใหญ่เอง คนไทยในทุกท้องถิ่นจะมีปริศนาคำทายเป็นของตนเอง

ใช้เล่นทายปัญหากันเป็นกลุ่ม หรือหมู่คณะ เด็ก ๆ มักจะเล่นทายกันเอง เช่น เล่นในเวลา ไปเลี้ยงควายที่ทุ่งนา หรือเล่นตามลานวัดวันทำบุญ หรือเวลารวมกันเล่นตามลานบ้าน เป็นต้น

ลักษณะของความทายอีสาน

ความทวยที่ปรากฏในภาคอีสานมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. บางคำถามเป็นคำคล้องจอง บางคำถามไม่คล้องจอง
2. ขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำถามว่า แม่นหยั่ง หรือ แม่นอีหยั่ง
3. บางคำถาม ถามตรงประเด็น บางคำถามใช้คำพวน
4. บางคำถาม ไม่ตรงประเด็นต้องใช้ไหวพริบในการหาคำตอบ

ความทวยหรือคำทวยอีสาน มีลักษณะคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับปริศนาคำทาย ในท้องถิ่นอื่น ๆ จะแตกต่างกันตามภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ถิ่นภาคกลางใช้คำถามว่า อะไรเอ๋ย ถิ่นภาคเหนือใช้คำถามว่า อะหยั่ง หรืออะหยั่งเออะ ถิ่นภาคใต้ใช้คำถามว่า ไอ้ไทรูเห่ และ ถิ่นอีสานใช้คำถามว่า อีหยั่ง แม่นหยั่ง หรือแม่นอีหยั่ง ไว้ที่ต้นหรือทายคำถาม เช่น แม่นหยั่งตกปูกข้างชี บ่ไหวชีซาง ? คำตอบคือบักเฟื่อง (มะเฟื่อง)

การเล่นความทวยอีสาน

วิธีการเล่นความทวยหรือคำทวยอีสานก็เหมือนกับการเล่นปริศนาคำทายของชาวไทย ทั่ว ๆ ไป คือ มีคนถาม มีคนตอบ สลับกันถามตอบ โดยมีขั้นตอนในการเล่นสรุปได้ ดังนี้

1. ในการถามจะขึ้นต้นหรือลงท้ายคำถามด้วยคำว่า “แม่นหยั่ง” หรือ “แม่นอีหยั่ง”

เช่น แม่หน้าง ใต้กะชนเทิงกะชนชนกันมีแสงยาว คำตอบคือ หลับตา

2. ถ้าผู้ตอบตอบว่า “หลับตา” ถือว่าตอบถูก ผู้ถามก็จะบอกว่าถูก และถือว่าผู้ตอบ

ถูกเป็นผู้ชนะ และได้สิทธิเป็นผู้ถามบ้าง

3. ถ้าผู้ตอบใช้เวลาคิดนานเกินไปผู้ถามก็จะถามว่า “ยอมบ่” ถาบอกวา “ยอม”

ถือว่าผู้ตอบเป็นผู้แพ้ ผู้ถามก็จะเฉลย และผู้ถามก็จะได้สิทธิเป็นผู้ถามต่อไป

4. แต่ถ้าผู้ตอบตอบว่า “ไม่ยอม” แต่ตอบผิดก็ถือว่าผู้ตอบเป็นผู้แพ้เช่นกัน

5. เมื่อผู้ถามเฉลยคำตอบแล้ว ก็จะได้สิทธิเป็นผู้ถามต่อไปจนกว่าผู้ตอบจะตอบถูก

และได้สิทธิเป็นผู้ถาม จะสลับกันเล่นหมุนเวียนกันไปอย่างนี้จนเบื่อหรือเลิกเล่น

ประเภทของความทวย

ความทวยที่ปรากฏในท้องถิ่นอีสานโดยทั่วไป จะใช้ถามเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ทั้งเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งของ อาหารการกิน และพืชพรรณต่าง ๆ คือ

1. **ความทวยที่เกี่ยวกับคน** เป็นการถามที่มุ่งเอาคำตอบเกี่ยวกับคน เช่น

- ช้างขึ้นภู ดบหูเป๊ะ ๆ แม่หน้าง ? คนตำหูก (ทอผ้า)
- ไฟไหม้ดั่งบ่ไหม้ขี้มูก แม่หน้าง ? คนสุบยา
- เฒ่าสองเฒ่าหนึ่งอยู่ชานเหล่า เหลียวบ่เห็นกันจักเทื่อ แม่หน้าง ? หู
- เฒ่าสองเฒ่าหนึ่งอยู่นอกชาน คนผ่านมาเล่นเข้าไปลี แม่หน้าง ? ขี้มูก
- เฒ่าสองเฒ่า หนึ่งเฝ้าปิ่นกล แม่หน้าง ? ไข่ห้า (ลูกอ้นทะ)
- ตัดกบตาย ตัดปายบ่เหี่ยว แม่หน้าง ? ผม

- น้ำพัดลาน ๆ ฮอดบ่อนคั้นแล้วถอย แม่แห้ง ? คนไถนา
- น้ำอี้ยังพอกินแต่บ่พออาบ ? น้ำนม
- บักน้อย ๆ โตนตั้งคอกหัก หมาเล่นสั๊ก แมงวันแตกไผ่ แม่แห้ง ? ชี
- แม่แห้งงู ดำแล้วขาว ยาวแล้วสั้น หมันแล้วคลอน หยอนแล้วตึง ? ผม ตา เขว (พิน) หู
- แม่แห้ง ตากบ่แห้งจักเทื่อ ? ลิ่น
- ส่วยกางล่ำ ทำกางบ้าน แม่แห้ง ? คั้นหลาว กับคนตำข้าว

2. ความทวยเกี่ยวกับหมวดอากัปกิริยา

เป็นการถามที่มุ่งเอาคำตอบเกี่ยวกับกิริยา

ท่าทาง เช่น

- กางขา ตาเดียว ปากเปี้ยว นิ้วกะดิก แม่แห้ง ? คนยิงปืน
- จับขาแห้งงเอาหมากแดงยัดใส่ แม่แห้ง ? มีดสะนาทหนีบหมาก
- แต่่น้อย ๆ มีสีขา ใหญ่ขึ้นมามีสองขา เฒ่ามามีสามขา แม่แห้ง ?

(คนเดิน คือ วยเด็กคลาน วยผู้ใหญ่เดินปกติ วยชราใช้ไม้เท้าค้ำยัน)

- หนึ่งยองย่อใส่คัก ๆ แล้วกะเด้า เข้าบ่เข้ากะคล่ำ แม่แห้ง ? คนลับมีด
- แม่แห้ง ใต้กะชน เทิงกะชน ชนกันมีแสงยาว ? หลับตา
- หมอยแยมแหยะ แป้กันมีแสงมีแสง แม่แห้ง ? หลับตา

3. ความทวยที่เกี่ยวกับสัตว์

เป็นการถามที่มุ่งเอาคำตอบเกี่ยวกับสัตว์ เช่น

- กินแต่หญ้าน้ำท่าบ่กิน แม่แห้ง ? ม่อน (ตัวไหม)

- เก้าะเจ้าจะมีข้าว แม่นหยิ่ง ? แมวซี้
- ไก่อี่ลายตายแซ่น้ำ แม่นหยิ่ง ? ไช
- ซี้ซ่างลอด ซี้มอดค่าง แม่นหยิ่ง ? โยแมงมุม
- คีไฟมีข้าว แม่นหยิ่ง ? แมวซี้
- รั่วอีแดงออกลูกด่อน แม่นหยิ่ง ? มดแดง
- ดอกอี่หยิ่งอยู่ในถ้ำ ฝนตกฮ่าปีละเทื่อแม่นหยิ่ง ?
สรงนำพระพุทธรูป
- ถ้วยดำงำดิน แม่นหยิ่ง ? กองซี้ควาย
- หนึ่งสูงก่อยี่น แม่นหยิ่ง ? หมา
- บักน้อย ๆ แก้วผ้าแพแดงลอดซอน แม่นหยิ่ง ? ซี้กะปอม
(กิงกา)
- ผู้อยู่โคกปั้นถ้วย ผู้อยู่ห้วยसानมอง ผู้อยู่หนองกองกัน
แม่นหยิ่ง ? มดลิน (มดดำ) แมงยางซิ่น (แมงมุมยักษ์)
และหอย
- แม่นหยิ่ง โตอยู่นา ตาอยู่บ้าน ? ปู
- แม่นหยิ่ง ไม้อันน้อย คนเป็นฮ้อยซิ่นโหย่มบ่หัก ? ฮังเผิ่ง
(รังผึ้ง)
- ย่างบ่แล่นดับคอน นอนบ่เวียนฟ้าผ่า แม่นหยิ่ง ? หมา
- สองขาบังแดดแปดขาอย่างดิน แม่นหยิ่ง ? ปู
- สองขาสีสีขาวจั่ง แม่นหยิ่ง ? แมงวัน (แมลงวัน)

5. ความทวยที่เกี่ยวกับพีช เป็นการถามที่มุ่งเอาคำตอบเกี่ยวกับพีช
เซน

- รั่วอีเขียว ผูกหลักเดียวเป็นจุ่ม แม่นหยิ่ง ? บักสูง
(มะละกอ)

- ซื่ออยู่ฟ้าตันกับหมากอยู่ดิน แม่นหยิ่ง ? บักลิ้นฟ้า (เพกา)
- ตกปุ๊กข้างซี้ บให้ว่าซี้ข้าง แม่นหยิ่ง ? หมากเฟื่อง (มะเฟื่อง)
- ตันท้อเข้มไบเต็มน้ำ แม่นหยิ่ง ? ผักแว่น
- ตันท้อล่ำเทียนไบท้อกะเบียบน้อย แม่นหยิ่ง ? บัว
- ตันท้อล่ำเฮือ ไบท้อเกือบได้ แม่นหยิ่ง ? ตันมะขาม
- ต้าต้อป้อ มีข้อสูตา แม่นหยิ่ง ? บักนัด (สับประรด)
- แต่่น้อยนุ่งผ้า ใหญ่มาป่าโต แม่นหยิ่ง ? หน่อไม้
- แต่่น้อย ๆ เพื่อนฮักเพื่อนแพง ใหญ่ขึ้นมาเพื่อนเต่เพื่อนถีบ
แม่นหยิ่ง ? กา (กลาขาว)
- แต่่น้อยใส่เสื้อเขียว เป็นสาวใส่เสื้อขาว ใหญ่มาใส่เสื้อแดง
แม่นหยิ่ง ? พริก
- แต่่น้อยใส่เสื้อคับ ใหญ่ขึ้นมาใส่เสื้อหลวม แม่นหยิ่ง ?
บักขาม (มะขาม)
- บิดทางฮ้องโอด แม่นหยิ่ง ? หน่อไม้
- ผักหยิ่งกินบได้ ? ผักกะตุ (ประตุ)
- ผักหยิ่งอยู่ใต้สาด ? ผักแป้น (กวยฉ้าย)
- ผู้หญิงไปได้หลาย ผู้ชายไปได้หน้อย ผู้เด็กน้อยไปได้หยิ่ง
แม่นหยิ่ง ? บักหญ้า (หญ้าเจ้าชู้)
- ไม้หยิ่งดักบเต็ม ? ไม้บก (สะบก)
- มีกบมีฮาก มีหมากบมีไบ แม่นหยิ่ง ? เคือเขาคำ
(เถาไหมทอง)
- แม่นหยิ่ง